

Richling, Andrzej / Czajkowski, Leon

Regionalizacja fizyczno-geograficzna województwa płockiego

Notatki Płockie 33/1-134, 40-43

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Regionalizacja fizyczno-geograficzna województwa płockiego

Szczegółową regionalizację województwa płockiego opracowano drogą uszczegółowienia podziału fizyczno-geograficznego Polski J. Kondrackiego opublikowanego w przeglądowej podziale m. in. w podręczniku tego autora *Geografia fizyczna Polski* (PWN 1978).

Pierwszy etap pracy stanowiło przedstawienie granic podprovincji, makroregionów i mezoregionów na mapie w szczegółowej podziale 1:100 000. Wykorzystano przy tym wszelkie istniejące materiały, a w szczególności opracowania dotyczące rzeźby powierzchni terenu i struktury pokrywy utworów powierzchniowych. Drugi etap pracy polegał na wyróżnieniu mikroregionów fizyczno-geograficznych, czyli jednostek niższego poziomu taksonomicznego niż mezoregiony w podziale J. Kondrackiego. Posłużono się tu opracowaną przez W. Lewandowskiego mapą typów krajobrazu województwa płockiego (praca wykonana w 1985 r. na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego w ramach tematu „Dynamika przekształceń środowiska przyrodniczego w strefie oddziaływania Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych). Analiza rozkładu typów, zajmowanych przez nie powierzchni i częstości występowania, a także stylu rysunku mapy pozwoliły na podział mezoregionów na mniejsze części, którym przypisano rangę mikroregionów. Wykorzystano w tym celu również rezultaty wcześniej prowadzonych studiów nad zagadnieniem uszczegółowienia podziału fizyczno-geograficznego Polski w skali 1:500 000. Posługując się mapą typów krajobrazu naturalnego Polskiej w tej skali dokonano próby wyróżnienia mikroregionów w obrębie kilkunastu mezoregionów w Polsce Środkowej. Zastosowano w tym celu formalną metodę analizy granic zaproponowaną przez A. Richlinga w 1976 r. Metoda polega na przebadaniu wagi granic pomiędzy elementarnymi jednostkami fizyczno-geograficznymi (geokompleksami) i wyeliminowaniu granic mniej wyraźnych. W rezultacie takiego postępowania automatycznie wyodrębniają się heterogeniczne, ale wyraźnie wewnętrznie powiązane jednostki regionalne.

W efekcie opisanej procedury dokonano szczegółowej regionalizacji fizyczno-geograficznej województwa płockiego. Przebieg granic i rozmieszczenie jednostek przedstawiono na mapie (rys. 1). Ogółem w granicach województwa wyróżniono 21 jednostek przestrzennych o randze mikroregionów, z tego aż 18 jednostek wykracza swym zasięgiem poza granicę województwa. Może to mieć znaczenie dla kompletności ich charakterystyki, która oparta została tylko na analizie fragmentów położonych w granicach województwa.

Poszczególne mikroregiony otrzymały nazwy pochodzące od miejscowości położonych na ich terenie. Symbole mikroregionów w układzie dziesiętnym stanowią rozszerzenie kodu zastosowanego przez J. Kondrackiego do identyfikacji mezoregionów. Powierzchnie jednostek otrzymano drogą planimetrowania ich konturów na mapie w skali 1:100 000.

Przez teren województwa płockiego położonego w granicach prowincji Niziu Środkowoeuropejskiego przebiega granica podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich i Nizin Środkowoeuropejskich. Poszczególne części województwa usytuowane są w obrębie aż 6 makroregionów i 11 mezoregionów. Wszystkie jednostki zestawiono poniżej. Obok symboli i nazw regionów podana została ich powierzchnia w granicach województwa płockiego.

315	POJEZIERZE	POŁUDNIOWOBAŁTYCKIE — 1323,2 km ²
315.2	POJEZIERZE	CHEŁMIŃSKO-DOBRYŃSKIE — 748,3 km ²
315.24	POJEZIERZE	DOBRYŃSKIE — 622,3 km ²
315.242	Pojezierze	Dobrzyńskie Właściwe — 314,8 km ²

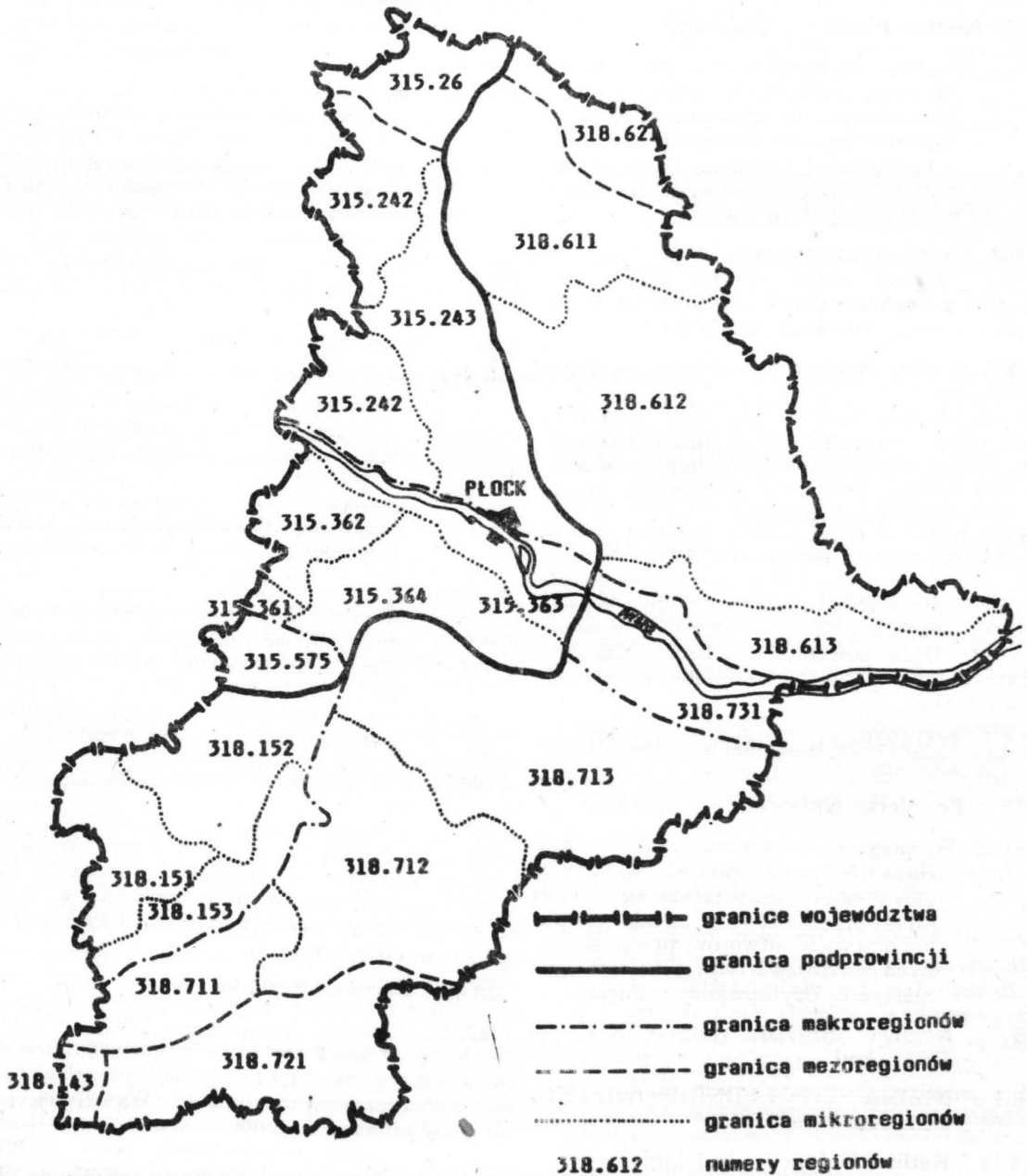
Mało urozmaicona rzeźba, zdecydowana przewaga powierzchni równinnych. Dominują utwory wodno-łodowcowe piaszczyste i żwirowe, gliny i piaski gliniaste zajmują mniej niż 1/4 powierzchni regionu. Występują

niewielkie zbiorniki wodne (większe poza granicami województwa). Charakterystycznym elementem jest rzeka Skrwa płynąca dobrze wykształconą doliną. Duży udział powierzchni leśnych.

315.243 Równina Proboszczewicka — 307,5 km²
Monotonna pod względem ukształtowania. Zbudowana w 3/4 z utworów gli-

niastych. Odwadniana przez Brzeźnicę i Wierzbicę z pojedynczymi zbiornikami wodnymi małych rozmiarów. Użytkowanie w przewadze rolnicze. Jeden z trzech mezoregionów całkowicie położonych w granicach województwa.

315.26 Równina Urszulewska — 126,0 km²
Obszar sandrowy z licznymi wytopi-

- skami zajętymi zwykle przez torfowiska, rzadziej przez jeziora. W podłożu utwory piaszczysto-żwirowe. Teren w większości zalesiony. W granicach województwa położona jest tylko południowa część mezoregionu. Brak podstaw do wyodrębnienia tej części jako osobnego mikroregionu.
- 315.3 PRADOLINA TORUŃSKO-EBERSWALDZKA — 486,4 km²
- 315.36 **Kotlina Płocka** — 486,4 km²
- 315.361 Obniżenie Rakutowskie — 17,5 km²
Wyraźne podłużne obniżenie z płytkimi wodami gruntowymi, wykorzystywane przez rzekę Rakutówkę, z niewielkimi jeziorami. Duży udział torfów. Znaczne powierzchnie łąkowe, niezbyt dużo lasów.
- 315.362 Poziom Duninowski — 114,5 km²
Wyższe tarasy rzeczne, piaszczyste, z licznymi dobrze wyrażonymi wydymami. W całości zalesione.
- 315.363 Poziom Brwilna — Radziwia — 140,4 km²
Niskie tarasy, piaszczysto-mulaste, w większości z płytkimi wodami. Przewaga użytków zielonych. Mikroregion w całości położony w granicach województwa.
- 315.364 Pojezierze Łąckie — 214,0 km²
Typowy krajobraz pojezierny z licznymi zbiornikami wodnymi. Występują ozy, kemy i formy wydymowe. Duże powierzchnie leśne. Mikroregion całkowicie w obrębie województwa.
- 315.5 POJEZIERZE WIELKOPOLSKIE — 88,5 km²
- 315.57 **Pojezierze Kujawskie** — 88,5 km²
- 315.575 Wysoczyzna Zaborowska — 88,5 km²
Najbardziej na wschód wysunięty mikroregion Pój. Kujawskiego. Teren falisty i pagórkowaty, ze zdecydowaną przewagą utworów przepuszczalnych ale ze zwartymi obszarami gliniastymi. Użytkowanie rolnicze.
- 318 NIZINY ŚRODKOWOPOLSKIE — 3793,8 km²
- 318.1 NIZINA POŁUDNIOWOWIELKOPOLSKA — 571,8 km²
- 318.14 **Kotlina Kolska** — 39,1 km²
- 318.143 Równina Borecko-Drozdowska — 39,1 km²
Wyższa wschodnia część Kotliny Kolskiej związana z poziomami tarasowymi Neru, w przewodzie piaszczysta. Użytkowanie w większości rolnicze, z niewielkim udziałem lasów.
- 318.15 **Wysoczyzna Kłodawska** — 532,7 km²
- 318.151 Wysoczyzna Krośniewicka — 176,0 km²
Teren równinny, monotony, prawie wyłącznie rolniczy.
- 318.152 Wysoczyzna Suchodębska — 214,0 km²
Teren równinny z nielicznymi pagórkami. Urozmaicony pod względem litologii. Przeważają gliny, w północnowschodniej części większe obszary piaszczyste i żwirowe. Stosunkowo duży udział utworów rzecznych (rozległa równina rzeki Ochnii).
- 318.153 Pagórki Kutnowskie — 142,7 km²
Obszar nieco bardziej urozmaicony, występują tereny faliste i pagórkowate. Dominują gliny, występują też piaski zwałowe. Stosunkowo dużo powierzchni leśnych i łąkowych. Dominuje użytkowanie rolnicze.
- 318.6 NIZINA PÓLNOCNOMAZOWIECKA — 1519,7 km²
- 318.61 **Wysoczyzna Płońska** — 1409,5 km²
- 318.611 Równina Sierpecka — 360,8 km²
Niżej położona, północna część Wysoczyzny Płońskiej, z równym udziałem zwięzłego podłoża gliniastego i przepuszczalnego — piaszczysto-żwirowego. Gęsta sieć rzeczna z czym wiąże się stosunkowo duży udział utworów rzecznych. Region rolniczy.
- 318.612 Wysoczyzna Bielska — 840,7 km²
Wyraźne kopulaste wyniesienie z odplywami we wszystkich kierunkach. Rzeźba urozmaicona. Liczne pagórki zwłaszcza w centralnej części regionu. Duży udział luźnych utworów zwałowych. Użytkowanie rolnicze.
- 318.613 Wysoczyzna Wyszogrodzka — 208,0 km²
Teren rozcięty licznymi dolinami i drenowany przez Skarpę Wiślana. Przewaga utworów gliniastych, ale stosunkowo dużo piasków, w dolinach odsłonięcia ilów. Użytkowanie rolnicze.
- 318.62 **Równina Raciąska** — 110,2 km²
- 318.621 Równina Lipnicka — 110,2 km²
Obszar równinny z przewagą podłoża gliniastego i znacznym udziałem piaszczysto-żwirowego. Występują pagórki wydymowe. Znaczny udział obniżeń wypełnionych przez utwory aluwialne i torfy. Użytkowanie rolnicze, występują również znaczne powierzchnie lasów i użytków zielonych.
- 318.7 NIZINA ŚRODKOWOMAZOWIECKA — 1702,3 km²
- 318.71 **Równina Kutnowska** — 1162 km²

318.711 Równina Witońska — 183,7 km²
Monotonna równina, zbudowana w około 80% z glin. Użytkowanie rolnicze.

318.712 Równina Żychlińska — 461,5 km²
Bardziej zróżnicowana pod względem geologicznym niż poprzednia. Dominują gliny, występują też piaski. Około 10% powierzchni stanowią utwory aluwialne. Użytkowanie rolnicze.

318.713 Równina Gąbińska — 516,8 km²
Urozmaicona pod względem budowy geologicznej. Przewaga glin, w północnej części duży udział ilów i innych utworów zastiskowych. Występują też piaski częściowo zwydmione. Obok równinnych występują powierzchnie faliste, też pagórkowate. Wśród cieków najważniejsza jest rzeka Przysowa płynąca szeroką doliną wzdłuż północno-zachodniej granicy regionu. Teren rolniczy.

318.72 Równina Łowicko-Błońska — 320,8 km²

318.721 Równina Łęczycka — 320,8 km²
Najbardziej na zachód wysunięty fragment mezoregionu o charakterze monotonnej równiny gliniasto-piaszczystej, z licznymi dolinami rzecznyymi. Region rolniczy.

318.73 Kotlina Warszawska — 219,5 km²

318.731 Poziom Kępy Polskiej — 219,5 km²
Niskie poziomy Wisły, z płytkimi wodami gruntowymi. W podłożu piaski i muły. Użytkowanie rolnicze. Duże powierzchnie użytków zielonych.

Kolejnym etapem pracy było przeprowadzenie typologii wyróżnionych mikroregionów. Dążono do tego by poszczególne typy charakteryzowały się przydatnością do różnych form gospodarczej działalności człowieka. Ujęcie takie stwarza dogodny punkt wyjścia do wszelkich waloryzacji warunków przyrodniczych. Podstawę typologii stanowiła analiza struktury krajobrazowej poszczególnych jednostek. Zwrócono uwagę na inwentarz typów krajobrazu występujących w poszczególnych mikroregionach uwypuklając w szczególności cechy rzeźby, litologii i użytkowania ziemi, a także obecność zbiorników wodnych. Określono procentowy udział poszczególnych typów co pozwoliło na wzajemne porównywanie regionów i zmniejszenie stopnia subiektywizmu w delimitacji typów.

Wyodrębniono ostatecznie 6 typów mikroregionów. Liczba indywidualnych jednostek w kolejnych typach zmienia się od 2 do 7. Przeważaia typy o małej liczbie mikroregionów; trzy typy tworzą tylko 2 jednostki indywidualne, pozostałe grupują 3, 5 i 7 mikroregionów. W obrębie trzech typów (IV, V i VI) konieczne okazało się wyróżnienie podtypów oznaczonych literami A i B.

Charakterystykę wyróżnionych typów i podtypów zamieszczono poniżej. Liczby w nawiasach oznaczają liczbę indywidualnych mikroregionów zaliczonych do danego typu:

I (7) Mikroregiony o mało urozmaiconej rzeźbie, w przewadze równinne w pojedynczych przypadkach z fragmentami o rzeźbie falistej lub rzadko pagórkowatej. Podłoże żyzne, gliniaste, czasami ilaste. Piaski i żwiry zajmują nie więcej niż 10% powierzchni terenu. Piaski rzeczne i torfy występujące w dolinach i obniżeniach stanowią 5-15% powierzchni poszczególnych mikroregionów. Dominuje użytkowanie rolnicze.

II (3) Rzeźba równinna, zmienne podłoże; równiny gliniaste zajmują około połowy powierzchni mikroregionów, powierzchnie piaszczyste i żwirowe — ok. 40%, resztę stanowią utwory rzeczne. Dominują tereny uprawne, znaczący procent powierzchni zajmują użytki zielone.

III (2) Wysoczyzny o urozmaiconej rzeźbie z udziałem terenów falistych i pagórkowatych, z przewagą lub dużym udziałem podłoża gliniastego. Podłoże przepuszczalne stanowi około 30% powierzchni poszczególnych mikroregionów, natomiast utwory dolin i obniżeń zajmują 5-15%. Tereny rolnicze.

IV (2) Mikroregiony z przewagą podłoża piaszczysto-żwirowego i małym udziałem utworów rzecznych.

IV A. tereny równinne, bardzo rzadko faliste, z niewielkimi jeziorami i stosunkowo dużymi powierzchniami leśnymi (większe zbiorniki wodne i bardziej urozmaicona rzeźba pojawiają się poza granicami wojwództwa).

IV B. tereny urozmaicone faliste (przewaga) i pagórkowate użytkowanie rolnicze.

V (5) Podłoże piaszczysto-żwirowe, przewaga równin ale z reguły ze znacznym udziałem terenów falistych, a zwłaszcza pagórkowatych (pagórki wydmowe). Bardzo duży udział powierzchni leśnych.

V A. mikroregiony z jeziorami.

V B. mikroregiony bezjeziorne, z bardzo dużym udziałem utworów rzecznych.

VI (2) Równinne obniżenia.

VI A. obniżenie z płytkimi wodami, duży udział podłoża torfowego, przewaga użytków zielonych, występują jeziora.

VI B. fragment większego obniżenia, dominują piaski rzeczne, użytkowanie rolnicze, z niewielkimi fragmentami lasów.